

Språk *identitet* och makt

Forskare menar att språkinläringen underlättas om barn och föräldrar identifierar sig med sitt nya land och känner att de har tillträde till makten. Men i debatten hörs ofta motsatt perspektiv: för att bli en del av Sverige måste man först lära sig svenska. Hur ser det ut på fältet? Vad tänker barn, föräldrar, lärare, elever, rektorer och politiker i Botkyrka, Tensta och Spånga?

Text: Katarina Bjärvall Foto: Fredrik Hjerling

”Ibland läser jag en bok om dagen”

MAHDI OCH FARDOWSA Dhore sitter i soffan hemma i Tensta med en läsebok där kända svenska författare medverkar. De läser en text av Barbro Lindgren om lille Pelle som lider skeppsbrott och hamnar i Afrika. Han möter apor, lejon, krokodiler och ormar – men inte en enda afrikansk människa.

Var det bra, frågar jag när Mahdi och Fardowsa har läst klart.

– Jaa. Spännande, säger Fardowsa.

– Det finns mycket fantasi i det, fortsätter hennes bror. Men det finns mycket sanning i det också.

Vad då för sanning? Träffade ni lejon när ni bodde i Afrika?

– Nej, men jag har träffat tigrar, sä-

ger Fardowsa. På Eskilstuna zoo.

Hur ska Mahdi och Fardowsa kunna identifiera sig med en skola som förmedlar en så skev bild av den del av världen de kommer ifrån? Vill de verkligen lära sig det språk som den skolan representerar?

Mahdi och Fardowsa kom från Afrikas horn till Sverige för fem år sedan. De är födda i Somalia men levde på flykt i Etiopien i tre år. I dag är Mahdi 14 år och Fardowsa 12. De går i Kämpingeskolan i Tensta där det finns över 40 olika nationaliteter.

Mahdi och Fardowsa har många språk som spelar olika roller i deras liv. Somaliska talar de hemma för att hålla dörren öppen för ett fortsatt liv i Somalia. Men språket luckras alltmer

upp när de lånar in ord från sitt svenska liv: räkna, rita, sudda. Etiopiska lärde de sig under flykten men det språket har de tappat nu. Arabiska lärde sig genom koranstudier med pappa på helgerna.

Och svenska? Mahdi och Fardowsa tycker inte att svenskan är deras språk. Men den är viktig ändå.

– Det är bra att lära sig svenska när man lever i Sverige, säger Mahdi. Man behöver inte kunna prata precis, det räcker att lära sig hit och dit. Min svenska räcker för att söka jobb. Jag har redan jobb! Jag delar ut Avisen och reklam varje lördag.

NÅGRA SVENSKA vänner har inte Mahdi och Fardowsa. Ändå har de

blivit vänner med svenska språket. De har lätt för att föra ett samtal, de skriver och läser mycket. Mahdi har läst alla utom en av Sören Olssons och Anders Jacobssons böcker om Sune.

– De är roliga. Ibland läser jag en bok om dagen.

PAPPA MOHAMOUD Dhore jobbade som veterinärassistent i Somalia. Nu är han modersmållärare i somaliska. I början pluggade han mycket svenska tillsammans med barnen, men ganska snart började de korrigeras hans uttal och hans grammatik. Mahdi berättar:

– När vi går och handlar brukar pappa fråga ”var det ligger?”, inte ”var ligger det?”. Då rättar jag ho-

nom. Han blir bara stolt. Och han säger att om vi är bättre på svenska så är han bättre på andra språk.

Jag frågar Mohamoud om inte han tycker texten om Pelle i Afrika bidrar till att degradera afrikaners identitet och till att förstärka schablonbilden av Afrika.

– Det där är ju bara på skoj. Och jag har träffat lejon, när jag jobbade som veterinär, säger han.

För Mohamoud söker sig identifikationen med det här samhället andra vägar. Han är drivande i den somaliska föräldra- och modersmålsföreningen, som arrangerar lägervistelser, idrottsaktiviteter och läxhjälp för somaliska barn i Tensta och Hjulsta.

Verksamheten finansieras av med-

lemmarna och av Tensta stadsdelsförvaltning inom Stockholms stad. Den är inriktad på att bygga upp barnens somaliska ordförråd.

– Om barnen inte förstår orden på somaliska kan de inte lära sig dem på svenska, säger Mohamoud.

FÖRENINGEN HAR FÅTT nyckeln till en lokal i Kämpingeskolan där man har sin verksamhet. Den nyckeln, tänker jag, representerar ett förtroende som föräldrarna och deras barn har fått att bygga upp en verksamhet på egna villkor.

Kanske är den nyckeln därmed också nyckeln till identifikationen med Sverige. □

"Se fel som ett tecken på språkutveckling"

ETT KLASSRUM i Borgskolan i norra Botkyrka utanför Stockholm sitter åtta lågstadiesbarn i ring kring läraren Birgit Andersson. Alla läser, en del med samma tonvikt på varje ord, andra med mer inlevelse.

- Siv hör en mes.
- Vad är en mes, frågar Birgit.
- En fågel.
- Bra. Nästa.
- Jan ser en räv på lur.
- På lur, vad menas med det?
- Han sover? föreslår någon.
- Nej.
- Han luras?
- Nej. Han ska jaga, han lurar på ett byte.

Orden de här barnen tränar är enstaviga, ljuden okomplicerade. Men ändå – Siv och Jan är inga namn de här barnen har stött på bland sina kompisar, mesar och rävar är kreatur som med största sannolikhet saknar betydelse i deras värld. Därför blir det svårt.

Jag går vidare till en högstadiesklass där 15 ungdomar sitter koncentrerade över en stencil. Klassens lärare i svenska som andraspråk heter Pernilla Lundén. Hon och hennes kollega Anna Modigh är två unga blonda tjejer som båda kom hit direkt från lärarhögskolan.

DERAS KLAGOMÅL över hur kommunen hanterar språkfrågan är många: Det saknas lärare i svenska som andraspråk, så många elever som har ett annat modersmål än svenska läser vanlig svenska. Modersmålslärarna

finns bara på skolan någon dag i veckan. Det betyder att kunskaperna om modersmålets roll för inläringen inte kan tas tillvara. Det är svårt att få tag på vikarie om man ska gå en kurs, vilket leder till att många lärare i svenska som andraspråk inte deltar i kompetensutveckling.

Och framför allt: Det finns inga kanaler för lärare i svenska som andraspråk att dela med sig av sina kunskaper om hur undervisningen i andra ämnen kan effektiviseras för att bättre nå barn med annat modersmål.

- Många lärare är kanske medvetna om att man kan använda enklare ord, men längre än så sträcker det sig inte, säger Anna.

Vad skulle dessa lärare behöva lära sig?

- Att se på innehåll först och form sist. Och att se fel som ett tecken på språkutveckling. Och om det handlar om svar på ett prov så kan eleven ha rätt fast han inte har kunnat förklara sig. Då kan man ta sig tid att kalla in eleven och fråga hur det var han menade.

MEN BOTKYRKA är en fattig kommun, om man jämför med exempelvis Stockholm där Tensta och Rinkeby ligger. Är inte det förklaringen till kommunens saktfärdighet?

- Anna och jag har den kompetensen, vi skulle hålla i utvecklingsdagen. Det skulle inte kosta något, bara tid. Vi har stött på kommunen om det i över ett år, men det prioriteras inte, säger Pernilla.

Hon och Anna menar att kommunen skyggar för att ta itu med språkfrågan på djupet. Man satsar hellre på matte och ordnar utvecklingsdagar om stresshantering och emotionell kompetens, säger de.

I studien Det här är ett svenskt dagis resonerar författarna Owe Ronström, Ann Runfors och Karin Wahlström kring något de kallar Botkyrkaandan. Författarna, som har studerat ett antal förskolor i norra Botkyrka under 1990-talet, menar att man inom barnomsorgen i Botkyrka sätter svenskheten före mångfalden. Man fokuserar på svenskspråksträning, naturvivelser och firande av svenska traditioner som ett sätt att skapa sammanhållning i ett annars fragmenterat samhälle. Språkfrågan hålls isolerad från frågor om makt och identitet.

Är det så? Jag tar med den frågan till Inger Ros (s), ordförande i barn- och ungdomsnämnden. Hon är högsta ansvarig för förskolor och skolor i Botkyrka.

- Jag tar ändå för givet att de som väljer att arbeta med barn har ett intresse och en respekt för barn som individer. Som en motvikt till de exempel du tar upp skulle jag kunna ge många goda exempel på vad vi har uppnått under de senaste 15 åren.

Ja, det är sant att i norra Botkyrka, där de flesta invånare har invandrarbakgrund, är satsningen på språk påtaglig. Här finns språkförskolor som fångar upp alla fyra- och femåringar som inte går på vanlig förskola. Här pågår en kampanj för läsning enligt modell från Rinkeby. Och här finns sommarskolorna.

INGER ROS säger sig ha funderat mycket över kopplingen mellan språk, identitet och makt.

- För att lära sig språket är det viktigt att kunna sitt hemspråk och sin historia, säger hon.

För att lära sig ett nytt språk måste man känna att ens kultur har en plats